

Skipulagsstofnun
Egill Þórarinsson
Borgartún 7b
105 REYKJAVÍK

Garðabær, 8. febrúar 2024
Málsnúmer: 202401-0039
LA

Efni: Umsögn um mat á umhverfisáhrifum vegna áforma um mölunarverksmiðju við Þorlákshöfn

Við er í tölvubréf frá Skipulagsstofnun í gegnum Skipulagsgátt, dags. 28. desember 2023, þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um umhverfismatskýrslu vegna áforma um mölunarverksmiðju við Þorlákshöfn.

Heidelberg Cement Pozzolan Materials ehf. hefur reisið mölunarverksmiðju við Þorlákshöfn þar sem mala á móberg og sjávarset í fínefni sem nota á til íblöndunar vegna sementsframleiðslu. Tveir valkostir um iðnaðarsvæði eru settir fram; þ.e. í Skötubót við hafnarsvæði Þorlákshafnar og við Keflavík, iðnaðarsvæði við Laxabraut sem er jafnframt aðalvalkostur umhverfismatskýrslunnar.

Gert er ráð fyrir að efnisþörf aðalvalkostar, í verksmiðju og hafnargerð, sé um 1,1 milljónir m³, þar af um 850.000 m³ í gerð nýrrar hafnar. Áætlað rask á hrauni vegna lóðajöfnunar er um 290.000 m², rask vegna aðstöðu fyrir vinnubúðir og tækjaaðstöðu norðan Suðurstrandarvegar um 100.000 m² og rask á sjávarbotni verði um 200.000 m². Verksmiðjan verður með háreistum byggingum, s.s. þurrk- og geymslubyggingar, um og yfir 30 m á hæð, ásamt tíu sílóum sem verða að hámarki 52 m á hæð.

Náttúrufræðistofnun hefur kynnt sér umhverfismatskýrsluna og gerir eftirfarandi athugasemdir við aðalvalkost umhverfismatsins:

Áhrif á grunnvatn

Ferskt grunnvatn er ekki óþrjótandi auðlind og hjá iðnaðarsvæðunum við Laxabraut er mikil eftirspurn eftir aukinni nýtingu á grunnvatni, bæði fersku og söltu, til notkunar í fiskeldi. Austan við framkvæmdasvæðið hafa farið fram allmiklar rannsóknir á grunnvatni og ástandi þess sem hafa leitt til þess að fyrirtækin sem nýta auðlindina við Laxabraut ætla að vera í samstarfi um vöktun og eftirlit. Þetta er mjög mikilvægt, en auk þess þarf að skilgreina mótvægisáðgerðir til að hægt sé að bregðast við svo ekki skapist alvarlegt ástand í grunnvatnsmálum iðnaðarsvæðisins. Rannsóknir á grunnvatni, vatnshloti, vestast á iðnaðarsvæðinu, þar sem mölunarverksmiðjan er áformuð, eru ekki fullnægjandi og þarf að bæta úr því. Þrátt fyrir að vatnsþörf mölunarverksmiðjunnar, þ.e. 2-3 milljón m³ á ári (95 l/s að meðaltali á ársgrundvelli), sé ekki eins umfangsmikil og hjá fiskeldisfyrirtækjum þá eru samlegðaráhrif innan svæðisins mikil og mikilvægt að takmörk vatnsnýtingar séu þekkt þannig að ekki skapist hætta um nýtanlegt magn eða gæði ferskvatnsins. Í umhverfismatskýrslunni er fjallað um mögulega endurnýtingu á fersku vatni og ætti fyrirtækið að skoða þann möguleika vandlega.

Í skýrslu Vatnaskila, sem fylgdi umhverfismatsskýrslu Geo Salmo 2023, kemur fram að samlegðaráhrif grunnvatnstökunnar er gríðarleg. Náttúrufræðistofnun telur þörf á því að huga að Hlíðarvatni sem er svæði nr. 758 á náttúruuminjaskrá. Þótt niðurdráttur við Hlíðarvatn er talinn verða tiltölulega lítill þá hefur Náttúrufræðistofnun af því áhyggjur að vatnsrennsli úr lindum í vatnið muni dragast saman um 4% vegna fyrirhugaðrar grunnvatnsvinnslu við Þorlákshöfn. Meðal annars gæti sá samdráttur haft áhrif á hrygningu bleikju í Hlíðarvatni en algengt er að bleikjur hrygni nálægt innrennsli úr lindum. Afar mikilvægt er að allt áhrifasvæðið sé vaktað gaumgæfilega og sérstaklega þarf að fylgjast með Hlíðarvatni. Samkvæmt vistgerðarkortlagningu Náttúrufræðistofnunar flokkast Hlíðarvatn sem strandvatn og er sú vistgerð flokkuð með hátt verndargildi. Strandvötn skera sig fá öðrum stöðuvötnum að þar getur fundist lífríki sem þrífst í ísöltu vatni og sjó. Því er seltustig og framboð ferskvatns einkar mikilvægt fyrir það lífríki sem finnst í slíkum vötnum.

Efnistaka og flutningar

Efni sem á að vinna í mólunarverksmiðjunni kemur að 1/3 hluta af landi og 2/3 hluta af hafsbotni. Á landi er áformað að flytja efni úr Litla-Sandfelli og jafnvel Lambafelli um 500.000 þúsund tonn á ári (bls. 70), eða 500 milljón tonn, sem eru um 112 flutningabílar á dag (fram og til baka) um Suðurstrandarveg og Þorlákshafnarveg. Ekki er fjallað um áhrif flutninga á Þrengslaveg, þolmörk vegarins fyrir þungaflutningum (sem í dag eru talsverðir) eða umferðaöryggi á þessari leið.

Ekki liggur fyrir umhverfismat vegna fyrirhugaðrar efnistöku við Landeyjarhöfn, en ráðgert er að flytja efni sjóleiðina í mólunarverksmiðjuna við Keflavík, allt að 21 skip í viku og fjögur skip á viku með efni til útflutnings. Ekki kemur fram hvernig það samræmist annarri skipaumferð á þessu hafsvæði.

Hönnun hafnarinnar er ekki lokið, en útbúa þarf viðlegukant sem gæti orðið allt að 180 m langur, og ölduvarnir til að skýla þeirri viðlegu. Miðað við forhönnun gæti aðalgarðurinn orðið allt að 450 m langur og þvergarðurinn allt að 250 metra langur og lægi frá norðri til suðurs til að loka höfninni. Svæðið innan við ölduvarnir þyrfti að dýpka þannig að dýpt svæðisins væri að jafnaði um 9,5 metrar. Ekki kemur fram hvert núverandi dýpi er við fyrirhugað hafnar svæði eða hversu mikið þarf að dýpka til að ná 10 m dýpi.

Gera má ráð fyrir að mikilli efnispörf varðandi hafnarmannvirkið en nokkur óvissa er um efnistökuastaði eða námur, þ.e. hvort notaðar verða eldri námur eða nýjar opnaðar. Það hefði þurft að koma skýrar fram í umhverfismatsskýrslu í hvaða efnisnámur verður sótt tæplega milljón m³ af efni og þá sérstaklega stórgrýti, þar sem um er að ræða nauðsynlegan hluta framkvæmdar.

Setlón og rykmengun

Fram kemur að sjávarseti verður dælt í setlón innan iðnaðarsvæðisins. Gert er ráð fyrir þremur setlónum og að þau geti orðið um 30.000 m² samtals að stærð, eða um 10.000 m² hvert lón. Efri tvö lónin, næst verksmiðju, taka við efni úr sjó en ekki kemur fram hver tilgangur þriðja lónsins er. Ekki er gert ráð fyrir rykmengun þar sem setlónin verða blaut. Reynsla af uppistöðulónum er sú að fingert setefni sest til í jaðra lóna sem síðan vill þorna upp og fjúka í roki. Þar sem áviðrasamt er við Keflavík hefði þurft að taka inn möguleika um rykmengun. Ekki er heldur fjallað um sérstakan búnað í mólunarverksmiðjunni sem kemur til með að varna rykmengun út í andrúmsloftið.

Orkuþörf

Rafaflsþörf verksmiðjunnar er um 60 MW (um 500 GWst) á ári eða sem jafngildir uppsettu afli Kröfluvirkjunar sem er 60 MW og með orkuvinnslu upp á 500 GWst/ári skv. tölum Landsvirkjunar. Orkuþörfin er mikil og samkvæmt þessu hefði þurft að koma fram hvort bóúð sé að tryggja raforku fyrir verksmiðjuna sérstaklega miðað við almennar umræður í dag um orkuskort í landinu.

Náttúruvá

Í umhverfismatsskýrslu er ekki fjallað um náttúruvá. Iðnaðarsvæðið og hafnarmannvirkið liggur fyrir opnu hafi og við ströndina er brimasamt. Sjávarrof er mikið, eins og hnullungafjaran við Keflavík ber með sér. Ekki er gert mat á áhrifum hamfaraveðurs á mannvirkin, en búast má við tíðari hamfaraveðrum samhliða loftslagsvá og hækkandi sjávarstöðu. Þá er svæðið í nálægð virkra gosbelta og hætta bæði á jarðskjálftum og hraunflæði niður að strönd, eins og áður hefur gerst á síðustu 10.000 árum.

Ásýnd, gönguleiðir og almannaréttur

Iðnaðarsvæðin vestan Þorlákshafnar mun verða mjög sýnilegt og gjörbreyta ásýnd strandsvæðisins til frambúðar. Tölvugerðar myndir af mölunarverksmiðjunni séð frá austri gefa ágætis mynd af sýnileika, en einnig hefði mátt sýna breytingar á ásýnd svæðisins úr vestri t.d. frá Selvogsvita sem er vinsæll áningarstaður göngu- og útivistarfólks.

Forn varðaður vegur liggur meðfram strandlengjunni og um iðnaðarsvæðið liggur einnig Vitaleiðin, gönguleið frá Knarrarósvita að Selvogsvita. Fram kemur í umhverfismati að svæði mölunarverksmiðjunnar verður afgirt og gönguleiðir fluttar norður fyrir iðnaðarsvæðið. Fyrirtækið Geo Salmo hefur hins vegar ráðgert að setja gönguleið eftir varnargarði sem liggur meðfram ströndinni. Þarna er mikið ósamræmi á milli fyrirtækja, og samliggjandi lóða, varðandi aðgengi almennings og í því samhengi bendir Náttúrufræðistofnun á IV kafla laga um náttúruvernd nr. 60/2013 um Almennarétt og þá sérstaklega 26. gr. um girðingar.

Annað sem hefði mátt fjalla betur um í umhverfismatsskýrslunni eru möguleg áhrif verksmiðjunnar á nærliggjandi iðnaðarsvæði s.s. fiskeldi og Lýsi hf. og eins á samlegðaráhrif fráveitu út í sjó.

Það er mat Náttúrufræðistofnunar að umhverfisáhrifin séu nokkuð neikvæðari en sett er fram í skýrslunni þ.e. að jarðmyndanir, sjávarbotn, lífríki í sjó og fjöru verði fyrir talsvert eða verulega neikvæðum áhrifum þar sem um óafturkræfar framkvæmdir er að ræða. Samlegðaráhrif vatnstöku mun vera neikvæð og jafnvel talsvert neikvæð. Umferð, loftgæði og hljóðvist munu vera nokkuð til talsvert neikvæð. Hversu jákvæð áhrifin eru fyrir samfélagið á eftir að koma í ljós en augljóslega þarf aukinn samfélagslegan kostnað við fyrirhugaða framkvæmd s.s. vegna vegabóta og orkuöflunar. Umhverfisáhrif á loftslag er látið liggja á milli hluta þ.s. áhrif sementsframleiðslu á heimsvísu er óþekkt stærð.

Almennt séð verður um gífurlega mikið rask að ræða á iðnaðarsvæðinu við Keflavík, s.s. á jarðminjum sem njóta sérstakrar verndar og á lífríki í fjöru og sjó. Landslag strandsvæðisins mun gjörbreytast. Náttúrufræðistofnun hefur áhyggjur af grunnvatnstöku og áréttar að sýna varfærni og stilla vatnstöku í hóp innan iðnaðarsvæðisins. Vöktunar-, viðbragðs- og mótvægisáðgerðir og áætlanir, verða að vera markvissar og krefjast samstarfs á milli mismunandi hagaðila. Skortur á upplýsingum má ekki vera fyrirstaða fyrir nauðsynlegar áðgerðir ef stefnir í að áhrif á grunnvatnskerfið fari yfir ásættanleg mörk.

Virðingarfyllst,

Lovísa Ásbjörnsdóttir

Lovísa Ásbjörnsdóttir
Jarðfræðingur, Náttúruverndarsvið

